

Víte, s čím si hrajete?
Pracovní podmínky při výrobě hraček

Brno 2009

Víte, s čím si hrajete? Pracovní podmínky při výrobě hraček
Vydala **Společnost pro Fair Trade** v rámci kampaně
Víte, s čím si hrajete?

Autorky textů: Claudia Bonk, Michala Chatrná
Překlad: Jakub Pavelka, Michala Chatrná
Jazyková korektura: Lucie Krejčí
Obálka: Denisa Kuglerová
Sazba: Miroslav Švejda
Fotografie: SACOM, SELYN, Südwind Agentur

1. vydání
Brno 2009

Společnost pro Fair Trade, o. s.
Kounicova 42, 602 00 Brno
T: +420 530 345 498
E: office@fairtrade.cz
www.fairtrade.cz

Kontakt
T: +420 775 737 176
E: hracky@fairtrade.cz
www.vitescimsihrajete.cz

Materiál je vytištěn na recyklovaném papíře.

Obsah

Víte, s čím si hrajete?	5
Kampaň za lepší pracovní podmínky při výrobě hraček	7
Kdo vyrábí naše hračky?	8
Pracovní podmínky v hračkářském průmyslu	11
Příklady odporu dělníků proti nelidským pracovním podmínkám	16
Globalizace ve výrobě hraček	18
Největší hráči	20
Na vině jsou Vánoce!	20
Licence: jak důležité je jméno?	21
Potřebujeme nová pravidla hry	22
Proces ICTI CARE	23
Cut and run strategie	24
Požadavky kampaně Víte, s čím si hrajete?	25
Je možná i jiná hra	26
Místo na trhu pro hračky ze spravedlivého obchodu	26
Hračky šetrné k životnímu prostředí	28
Zapojte se!	29
Použitá a doporučená literatura	31
Filmy	31
Odkazy	31
Partneři projektu	32

Víte, s čím si hraje?

Většina z nás si hračky spojuje s hezkými vzpomínkami na dětství a s pocitem bezpečí. Pro miliony čínských dělníků a dělnic však jejich výroba znamená každodenní namáhavou práci, za kterou nedostávají ani státem stanovenou minimální mzdu. Západní svět si své hračky už dávno nevyrábí sám. Naprostá většina hraček prodávaných v Evropě, Českou republiku nevyjímaje, pochází z Číny, která se během několika málo let stala doslova dílnou celého světa.

Když v roce 1993 zahynulo během dvou požárů v asijských továrnách na hračky dvě stě dělníků a více než pět set jich bylo zraněno, pozornost celého světa se poprvé upřela k podmínkám v továrnách vyrábějících hračky. Tragické následky požárů byly mimo jiné způsobeny porušováním předpisů o ochraně zdraví a bezpečnosti práce v továrnách, včetně zablokování nouzových východů a dalších únikových cest. Továrna Kader Toy Factory v Thajsku dodávala hračky mimo jiné pro společnosti Disney a Mattel. Druhá z továren, Zhili Handicraft Factory ve městě Shenzen v Číně, vyráběla pro italskou společnost Chicco.

Události roku 1993 vedly po celém světě k řadě kampaní, které se zaměřily především na zajištění bezpečnosti dělníků v továrnách. Díky těmto kampaním se však podařilo přitáhnout pozornost světové veřejnosti a médií i k nepříjemným pracovním podmínkám, které v továrnách na hračky panují – jejich zaměstnanci pracují často patnáct i více hodin denně sedm dní v týdnu, nezřídka ve zdraví ohrožujících podmínkách bez náležitých ochranných pomůcek. Navíc jsou pravidelně podváděni při výplatách mezd a sociálních dávek. Pod tlakem hračkářských korporací a ve snaze o zisk ignorují majitelé a manažeři továren čínský pracovní zákon upravující minimální mzdu, pracovní dobu, sociální zabezpečení i bezpečnostní a environmentální opatření. Nahrává jim k tomu také čínská politická situace, kdy prakticky neexistují nezávislé odbory, které by dělníkům umožňovaly účinně se bránit.

V mnoha čínských továrnách na hračky měly kampaně devadesátých let za následek zlepšení bezpečnostních a požárních předpisů a jejich implementaci. V této době, vzhledem k pozornosti veřejnosti a zvýšenému zájmu médií, vytvořila řada firem také etické kodexy pro sebe a své zahraniční dodavatele, které měly mimo jiné zajišťovat i dodržování práv dělníků. V praxi se toho bohužel nezměnilo mnoho. Kontrola dodržování těchto kodexů a spolu s tím i porušování práv dělníků zůstávají do dnešního dne velkým problémem.

Výroba hraček a situace dělníků v továrnách se postupně vytrácely z centra pozornosti veřejnosti i médií až do chvíle, kdy v roce 2007 musela americká firma Mattel stáhnout z oběhu 18 milionů hraček po celém světě kvůli toxickým barvám a špatně upevněným

malým magnetům. Celý západní svět byl šokován existencí nebezpečných, zdraví škodlivých hraček z Číny, což kromě zájmu o kvalitu a bezpečnost hraček přivedlo pozornost zpět rovněž ke špatným pracovním podmínkám dělníků v čínských továrnách, kteří byli barvě se smrtelnou koncentrací olova vystaveni během výroby. Bezpečnost a ochrana zdraví při práci je přitom jen jedním z mnoha problémů, kterým zaměstnanci továren vyrábějících hračky čelí.

Roční výdaje za hračky pro jedno dítě:

215 € v Severní Americe, 158 € v EU,
10 € v Asii, 2,7 € v Africe¹

Věděli jste, že...

- ...80 % celosvětově prodaných hraček je vyrobeno v Číně?
- ...95 % všech hraček dovážených do EU je vyrobeno v Asii, a to téměř výhradně v Číně?
- ...v Číně pracují na výrobě hraček asi 4 miliony lidí?
- ...průměrná čistá denní mzda čínského dělníka ve výrobě hraček je asi 90 korun?
- ...jen v jižní Číně vyrábí hračky pro obří firmu Mattel více jak 300 továren?
- ...výroba hraček je ženský svět – více než 80 % všech dělníků vyrábějících hračky jsou ženy ve věku od 15 do 30 let?
- ...během posledních dvaceti let se více jak 140 milionů Číňanů z venkovských oblastí přesunulo do průmyslového pásu podél jižního pobřeží Číny?
- ...více než 100 tisíc lidí umírá v Číně každý rok na následky pracovních úrazů způsobených nedostatečnými bezpečnostními opatřeními na pracovišti?
- ...každou vteřinu se na světě prodají tři panenky Barbie a od roku 1959 jich bylo prodáno více než 800 milionů?
- ...podíl mzdových nákladů dělníků bývá 0,4 až 6 % z maloobchodní ceny hraček, takže z každé panenky Barbie prodané v Evropě zhruba za 15 euro dostane dělník ve výrobě hraček v Číně pouhých dvanáct centů?
- ...v roce 1995 výkonný ředitel firmy Mattel získal na mzdě a zvýhodněných nákupech akcií více peněz než všichni lidé, kteří pro firmu Mattel pracují v Číně, dohromady?

¹ International Council of Toy Industries: www.toy-icti.org; Toy Industries of Europe: www.tietoy.org; Peuples Solidaires (2008): *KIT d'information „Campagne jouets 2008“*. Paris/Rennes: Peuples Solidaires; Clark, Eric (2007): *The Real Toy Story. Inside the Ruthless Battle for Britain's Youngest Consumers*. Londýn: Transworld Publishers Black Swan edition; Klein, Anita / MISEREOR (2006): *MISEREOR: Spielzeug made in China – Bausteine für den Unterricht*.

Kampaň za lepší pracovní podmínky při výrobě hraček

Kampaň *Víte, s čím si hrajete?* znovu směřuje pozornost Evropanů ke špatným pracovním podmínkám v čínských továrnách na hračky. Kampaň je společnou iniciativou nevládních organizací z České Republiky, Francie, Polska, Rakouska a Rumunska a partnerských organizací z Číny a Hongkongu a jejím cílem je dosáhnout zlepšení pracovních podmínek dělníků v továrnách vyrábějících hračky.

Hlavním úkolem kampaně je informovat spotřebitele, média a politiky o situaci čínských dělníků pracujících v továrnách na hračky a přimět firmy, aby převzaly zodpovědnost za pracovní podmínky v továrnách svých dodavatelů. K tomu je v první řadě zapotřebí zahájit dialog za účasti výrobců hraček, obchodníků s hračkami, nevládních organizací a samotných dělníků tak, aby došlo ke zlepšení podmínek, ve kterých dělníci v Číně pracují.

Tato publikace poskytuje základní informace o globálních souvislostech mezi nadnárodními hračkářskými společnostmi, evropskými spotřebiteli a čínskými dělníky. Podrobně popisuje problémy, které jsou s globalizovaným hračkářským průmyslem spojené, a představuje požadavky kampaně *Víte, s čím si hrajete?* i možnosti, jak se do kampaně zapojit.

Více informací o kampani najdete také na stránkách www.vitescimsihrajete.cz nebo v anglickém jazyce na www.stop-toying-around.org.

Kdo vyrábí naše hračky?

Hračkářský průmysl je v současné době vysoce globalizovaný. Poptávka na světovém trhu s hračkami je uspokojována složitou sítí dodavatelů, která propojuje státy, výrobce a spotřebitele po celém světě. Malou skupinu velkých firem, které ovládají současný světový trh s hračkami, zajímá především lukrativní stránka hračkářského průmyslu, jíž je prodej a udílení licencí. Samotná výroba je ponechána na dodavatelích převážně z Číny, odkud pochází asi 80 % veškeré produkce hraček.

Jinými slovy, čtyři z pěti hraček, které dnes dostane kterékoliv dítě na planetě, jsou vyrobeny v Číně v jedné ze zhruba pěti tisíc továren na hračky v jihočínské provincii Guangdong v deltě Pearl River, kde na výrobě hraček pracuje podle odhadů tři až pět milionů čínských dělníků. Jde zejména o ženy od patnácti do třiceti let, které se sem přestěhovaly z chudých zemědělských oblastí v čínském vnitrozemí. Vzhledem k extrémně nízkým mzdám jsou dělnice závislé na ubytování a stravě, které nabízejí továrny, za což jim vedení továrny strhává podstatnou část jejich nízkých platů. Kvalita jídla a ubytování je navíc často tak nízká, že se o ní nedá mluvit jinak než jako o nelidských podmínkách.

„Tady se to všechno odehrává. Tohle umožňuje současnou podobu světového hračkářského průmyslu. Místo, kde se hračky vyrábějí za pár centů za kus mladými přistěhovanými dělníky, kteří tu v potu tváře pracují v podmínkách ne nepodobných otroctví. Tohle je to, co modernímu hračkářskému průmyslu umožňuje vydávat obrovské sumy peněz na marketing. Tohle je odvrácená strana hračkářského průmyslu, bez které by toto odvětví ve své současné podobě

nemohlo existovat... Oblast Pearl River Delta v Číně. Dílna celého světa. Za vysokými ploty se rozprostírají rozlehlé pozemky továrních komplexů, jeden zaprášený depresivní kilometr za druhým podél silnic, které jako jizvy křížují krajinu. Vstupní i výstupní brány jsou stráženy. K továrním blokům jsou přilepeny betonové budovy, jedna jako druhá, a jen barevné prádlo pověšené na zamřížovaných oknech napovídá, že jde o obytnou dělníků.“²

2 Clark, Eric (2007): *The Real Toy Story. Inside the Ruthless Battle for Britain's Youngest Consumers*. Transworld Publishers Black Swan edition, London, s. 252–253.

„Jsme necelou hodinu letu od New Yorku, ještě méně od Los Angeles. Uličky s regály hraček v obchodech Wal-Mart nebo Toys“R“Us a šťastné děti v televizních reklamách na hračky se ale zdají být miliony kilometrů a stovky let daleko. V obrázkových knihách vyrábějí hračky pro americké děti usměvaví skřítkové Santa Clause. Tohle je však realita jednadvacátého století. Namísto skřítků dělníci v továrnách – miliony těch, kteří přijeli za prací z chudých venkovských oblastí až tři dny cesty vzdálených s veškerým svým majetkem zabaleným do igelitových tašek.“³

Chcete práci svých snů?

HLEDÁME:

Dělnice do továrny na hračky. Měly by být mladé a nezkušené, poslušné, nadšené do práce, obratné, levné a nesmějí být členkami odborů.

NABÍZÍME:

Nejistou, mizerně a nepravidelně placenou práci a nebezpečné pracoviště. Extrémní stres a vyčerpání v období od června do listopadu zaručeny. Svěvolně určené pokuty a poplatky za ubytování a stravu budou z platu strhávány automaticky.

Velmi často se dělníkům, kteří přicházejí do měst za prací z chudého čínského vnitrozemí, jejich sen o lepším životě po pár letech rozpadá před očima. Vrací se do svých vesnic rozčarovani a vyčerpáni, mnoho z nich má trvalé zdravotní následky. Realita práce v čínských továrnách se totiž snaší velmi těžce:

- velmi **douhá pracovní doba**, často patnáct i více hodin denně po sedm dní v týdnu; celkem až 400 hodin měsíčně, zejména v hlavní sezóně v období výroby hraček na Vánoce
- **mzdy nižší než zákonem stanovená minimální mzda**, která je navíc nižší než životní minimum
- **zadržování mezd** až 45 dní, aby dělníci nemohli továrnu snadno opustit
- **povinné přesčas** bez zákonem stanovených příplatků
- **nedostatečná bezpečnost a ochrana zdraví na pracovišti**, zejména

3 Clark, Eric (2007): *The Real Toy Story. Inside the Ruthless Battle for Britain's Youngest Consumers*. Transworld Publishers Black Swan edition, London, s. 253.

chybějící nebo neodpovídající ochranné pomůcky, zdraví škodlivé pracovní prostředí, zastaralé stroje a žádné či nedostatečné školení o bezpečnosti práce

- **žádné pracovní smlouvy**, na základě kterých by se dělníci mohli domáhat svých práv
- **neexistují sociální dávky** jako mateřská dovolená, zdravotní pojištění nebo důchodové pojištění
- **nezákonné, svévolně určované pokuty** za „přestupky“, jako jsou pozdní příchody, nenošení pracovního průkazu, mluvení a další
- žádné nebo **nejasné výplatní pásky**, ze kterých by bylo možné zjistit počet odpracovaných hodin, hodinovou či jednotkovou mzdu a údaje o přesčasech
- **žádná ochrana před (nespravedlivým) propuštěním**, nemožnost sdružovat se ve fungujících odborových svazech
- **diskriminace** žen, které jsou zranitelnější a snadněji manipulovatelné
- **nelidské podmínky** v ubytovnách, nevyhovující sociální zařízení, nedostatečná a nekvalitní strava

Katastrofální pracovní podmínky v čínských továrnách přitom nejsou dány čínským zákoníkem práce. Ten je ve skutečnosti poměrně moderní a vyžaduje:

- písemnou smlouvu
- registraci do systému sociálního pojištění a placení nezbytných poplatků za zaměstnance
- běžný pracovní týden se 40 až 44 pracovními hodinami v pěti pracovních dnech
- maximálně 36 přesčasových hodin měsíčně
- příplatky za přesčasy 50 % v pracovních dnech, 100 % o víkendech a 200 % o svátcích
- kolektivní smlouvy mezi zaměstnavatelem a volenými zástupci zaměstnanců
- čtyři měsíce placené mateřské dovolené

Pracovní podmínky v hračkářském průmyslu

Výroba hraček se dnes odehrává na opačné straně světa, než na které se hotové hračky prodávají. Transakce se uskutečňují přes komplexní síť agentů, dodavatelů a jejich subdodavatelů. Průmysl je tak fragmentovaný a celá síť natolik složitá, že ani samy společnosti, které si výrobu hraček zadávají, přesně nevědí, kde a za jakých podmínek se jejich zboží vyrábí. Zprávy z výzkumů v továrnách prováděných čínskými a hongkongskými nevládními organizacemi se však shodují v popisu otřesných podmínek, ve kterých dělníci vyrábějící hračky pracují a žijí.

Platy neumožňující život v lidské důstojnosti

Životní minimum či příjem pokrývající minimální životní náklady by měl být takový, který odpovídá zákonem stanovenému nebo v daném odvětví určenému sociálnímu minimu a který zároveň dostatečně pokrývá základní potřeby dělníků a jejich rodin.

Čínské právo stanovuje pro jednotlivé provincie různé vysoké minimální mzdy. V roce 2007 se například minimální měsíční mzda ve městech, ve kterých se vyrábí nejvíce hraček, pohybovala mezi 690 a 700 jüanů⁴ (asi 1725–1750 Kč)⁵. To je přitom o hodně méně, než by dělníci či dělnice a jejich rodiny pro důstojný život potřebovali.

V čínské továrně vyrábějící v roce 2007 hračky pro Disney a Carrefour byla průměrná denní mzda nového dělníka 13 jüanů (33 Kč). Po dvouměsíční zkušební době se tato mzda zvýšila na 15 jüanů (38 Kč). To nepředstavuje ani polovinu zákonem stanovené minimální denní mzdy v daném regionu, která je okolo 33 jüanů (83 Kč). V jiné továrně by zase dělníci zákonem stanovené minimum vydělali pouze tehdy, pokud by měli stoprocentní pracovní docházku a továrna by jim zaplatila všechny přesčasy a seniorové bonusy, na které mají nárok. V praxi je však mnoho dělníků placeno v závislosti na počtu vyrobených kusů, a nikoli za hodinovou mzdu. Někteří dělníci proto zůstávají v práci déle, aby vyrobili alespoň o několik kusů navíc.

Mnoho továren si také od dělníků účtuje poplatky za stravu, ubytování, pitnou vodu, pracovní uniformy a další náležitosti. Tyto poplatky pro dělníky představují sumu vyšší, než je třetina jejich měsíčního platu.

Majitelé továren navíc svým zaměstnancům často udělují nelegální pokuty. Výška pokut se liší – od malých částek za pozdní příchod přes 50–100 jüanů za

4 Jüan je základní jednotkou oficiální čínské měny *renminbi*, což v doslovném překladu znamená „lidová měna“. Zkratkou pro ni je RMB nebo také CNY.

5 Pro převody měn je používán kurz přibližně 1 RMB = 2,5 Kč (platný k 15. 11. 2009).

nenošeni pracovního průkazu až po pokutu ve výši tří denní mzdy za jeden den absence v práci.

„Pracujeme každý den do devíti hodin večer. Tento měsíc jsme neměli ani jediný den volna. Veškeré naše přesčas jsou povinné, nikoliv dobrovolné. Někdy je to strašně vyčerpávající. Nemám vůbec chuť pracovat v noci přesčas. Ale když nepůjdu, obviní mě, že se vyhýbám práci.“ – továrna Yongsheng, Dongguan⁶

„Mimo sezónu jsem si vydělala pouze 500 až 600 jüanů, což je hluboko pod zákonným minimem, které je 690 jüanů. Navíc ubytovna ani jídlo v továrně nejsou zdarma, za základní živobytí je strháváno 130 jüanů měsíčně, což je asi čtvrtina mého platu. Nedokážu tak ušetřit vůbec žádné peníze.“ – továrna Tianyu Toys, Dongguan⁷

Přehnané a neoceněné hodiny strávené v práci

V hračkářském průmyslu existuje jedno specifikum, které neexistuje v žádném jiném odvětví. Poptávka po hračkách prudce stoupá v předvánočním období, což znamená, že výroba vrcholí mezi červnem a zářím. Továrny na hračky v tomto období nejenom zvyšují stavy svých zaměstnanců a objem produkce, ale také prodlužují pracovní dobu včetně povinných přesčasů. Vzhledem k tomu, že normální pracovní den trvá dvanáct až patnáct hodin, přesčas může v sezóně trvat až do rána druhého dne. Když jsou objednávkové knihy během sezóny plné, dělníci nemají za celý měsíc ani jediný den volna – dohromady tak pracují až 400 hodin měsíčně.

Čínský pracovní zákon stanovuje, že normální pracovní den nesmí překročit osm hodin a pracovní týden nesmí překročit 44 hodin. Za výjimečných okolností jsou přesčas povoleny, nesmí ale přesáhnout 36 hodin měsíčně a měly by být zaplacené ve výši jeden a půl násobku běžné mzdy ve všední dny, dvojnásobku o víkendech a trojnásobku o svátcích.

Dělnice z továrny Tianyu Toys ve městě Dongguan vysvětluje: „Vyrábím hračky pro vývoz. Pracovní podmínky v továrně se dají přirovnat k otroctví, nemám ani čas se vyspat. Chtěla bych odejít, ale není to jednoduché. Management zadržuje naše platy až 45 dní.“⁸

6 National Labor Committee (2008): *Holiday Toys for Hasbro and RC2 – including Bratz Dolls Made in Abusive Chinese Sweatshop*. [online] Dostupné z: <http://www.nlcnet.org/article.php?id=610> (cit. 14. 11. 2009).

7 SACOM (2007): *Tianyu Toys brings you... Winnie the Pooh: A Survey of Conditions at a Disney Supplier in China*. SACOM, Hong Kong, Čína (s.3). [online] Dostupné z: http://www.evb.ch/cm_data/Tianyu_Toys_DISNEY_Oct2007_SACOM.pdf (cit. 6. 3. 2009).

8 Tamtéž.

„Často pracujeme přesčas a je to vyčerpávající. Říkala jsem si, že bych odsud odešla, ale když se odstěhujete a hledáte si novou práci, stojí vás to peníze. A práci je dnes těžké sehnat. Nemám moc peněz, nemůžu si dovolit odejít. Kdybych teď odešla, utratím všechny peníze, pro které jsem se tak příšerně dělala. Když hledáte práci mimo domov, musíte si platit bydlení a jídlo. Musíte obějit několik různých míst a nemáte žádnou záruku, že se vám podaří najít lepší práci, než je tahle. I pokud se vám podaří najít novou práci, stejně při hledání přijdete o spoustu peněz. (...) Proto jsem zatím neodešla.“ – dělnice továrny Dawei Chengji, Dongguan⁹

Nedůstojné pracovní a životní podmínky

Vzhledem k pracovnímu tempu, délce pracovní doby a nevyhovujícím podmínkám není neobvyklé, že někdo z pracovníků továrny omdlí či zkolabuje. V extrémních případech dochází až ke smrti z vyčerpání, pro což má číňština dokonce zvláštní výraz – *guolaosi*. Statistika čínské vlády v roce 2001 uváděla 110 tisíc úmrtí následkem pracovních úrazů. Navzdory obrovským číslům jsou tyto údaje považovány za zkršené a odhaduje se, že počet obětí byl ve skutečnosti ještě vyšší.

Podle čínského pracovního práva mají dělníci v továrnách nárok na sociální i zdravotní pojištění a penzijní připojištění. Většina majitelů a manažerů továren se však podobnými předpisy neřídí. Zákon se ostatně neobchází těžko – většina dělníků nemá s továrnou, tedy se svým zaměstnavatelem, žádnou platnou pracovní smlouvu. Důsledkem je mimo jiné to, že dělníkům a dělnicím fakticky zaniká nárok na případnou kompenzaci či příspěvek na mateřskou dovolenou.

„Práce je někdy tak náročná, že někteří dělníci při ní omdlí únavou. Protože se na dělníky spěchá a jídelna je malá a přeplněná, mnoho jich kvůli dlouhé frontě nedostane jídlo. Čekání ve frontě trvá déle než samotné jídlo.“ – dělnice v továrně na hračky, Shenzen¹⁰

9 National Labor Committee: *Disney Holiday Toys. Made under Abusive and Illegal Sweatshop Conditions in China at the Dawei Chengji Factory*. [online] Dostupné z: <http://www.nlcnet.org/article.php?id=610#Dawei> (cit. 14. 11. 2009).

10 Dokumentární film *Those with Justice*. [online] Dostupné z: <http://www.youtube.com/watch?v=3lcxmUzCYC8>.

„O pracovních smlouvách nám ani nemluvte. Smlouvy, které jsme podepsali, nejsou nic jiného než prázdné listy papíru s našimi podpisy. Skutečný obsah smlouvy je doplněn teprve poté, co uvedeme naše jména a podepíšeme se.“ – dělník továrny Dawei Chengji, Dongguan¹¹

Mnoho dělníků je dlouhodobě vystavováno toxickým látkám, jako jsou barvy a lepidla. Ventilace je většinou nedostatečná, bezpečnostní vybavení a ochranné pomůcky často zcela chybí nebo jsou nepoužitelné či nepostačující. Dělníci také neprocházejí pravidelnými zdravotními prohlídkami, které nařizuje čínský zákon.

„Jeden dělník na mě ubytovně je z oddělení, kde stříkají hračky olejovou barvou. Jeho ruce jsou celé od žluté barvy. Má barvu i v nose. Nejde to vůbec umýt.“ – dělník v továrně Kai Da, Shenzen¹²

Kvalita stravy a úroveň bydlení v továrnách jsou často děsivé. Pokoje na ubytovnách jsou až pro šestnáct lidí, umývárny, sprchy a toalety jsou společné pro celé poschodí a neposkytují žádné soukromí. V roce 2007 v Duoyuan Plastic Production, továrně dodávající výrobky pro Hasbro (MB, Parker, Playskool) a Sanrio (Hello Kitty), se více než sto dělníků na ubytovně muselo dělit o jedinou koupelnu.

Jídlo nabízené v továrnách je většinou levnější než mimo továrny, ale není ho dost a není kvalitní. Samotnými dělníky bylo popsáno jako „horší než jídlo pro prasata“¹³. Navíc, nehledě na to, zda dělníci v továrně jedí, nebo ne, je jim z jejich výplat za jídlo automaticky sráženo více než sto jüanů.

11 National Labor Committee: *Disney Holiday Toys. Made under Abusive and Illegal Sweatshop Conditions in China at the Dawei Chengji Factory*. [online] Dostupné z: <http://www.nlcnet.org/article.php?id=610#Dawei> (cit. 14. 11. 2009).

12 National Labor Committee (2008): *Nightmare on Sesame Street. Ernie Toy Made in Chinese Sweatshop*. [online] Dostupné z: <http://www.nlcnet.org/article.php?id=577> (cit. 14. 11. 2009).

13 Hong Kong Christian Industrial Committee (2001): *Disney Sweatshops in South China*. [online] Dostupné z: <http://www.cic.org.hk/research.htm> (cit. 14. 11. 2009).

„Jídlo není dobré. V jídelnách není žádný tuk. K snídani je pouze řídká rýžová kaše a pařený bochánek. Ani jedno nechutná dobře. V masových jídelnách není skoro žádné maso.“ – dělník v továrně Kai Da, Shenzen¹⁴

Gender problémy

Většinu pracovní síly v továrnách na hračky tvoří ženy. Ve většině případů jde o mladé dívky z chudých venkovských oblastí v čínském vnitrozemí, které se do měst vydaly za vidinou výdělků pro sebe a své rodiny. Mnohé z nich jsou matkami malých dětí.

Továrny upřednostňují ženy, a obzvláště mladé ženy, které jsou snadněji zneužitelné a manipulovatelné. Ženy jsou v Číně obecně znevýhodněny, je jim odepřena řada základních práv a svobod včetně vzdělání. Také proto se ženy bojí více než muži veřejně promluvit o podmínkách na svém pracovišti.

„Abychom nemuseli chodit na záchod, vůbec nepijeme vodu. Zdá se, že nás do toho nikdo nenutí, ale takováto rozhodnutí jsme prostě nuceni dělat.“ – dělnice v továrně na hračky, Shenzen¹⁵

„Jsem příliš unavená na to, abych věnovala pozornost detailům a krásě hraček, které mi procházejí rukama.“ – mladá dělnice v továrně Tianyu Toys, Dongguan¹⁶

Svoboda sdružování a právo kolektivního vyjednávání

Čínská ústava všem čínským občanům teoreticky zaručuje právo využívat svobody sdružování, shromažďování, procesí a demonstrací. Realita je však jiná. V Číně existuje pouze jeden oficiální Svaz odborů – ACFTU (All-China Federation of Trade Unions) a vzniku jakýchkoli dalších, nezávislých odborů je bráněno. Většina dělníků si není vědoma svých práv a management obvykle dělníkům svazy v továrně založit nedovolí. V některých továrnách se sice ke zlepšení situace dělníků využívají demonstrace nebo záměrné zpomalení tempa výroby, ale v případě, že jsou iniciátoři těchto akcí odhaleni, jsou z továrny většinou propuštěni. „I když jsme chtěli stávkovat, nemohli jsme. Většina dělníků je tady

14 National Labor Committee (2008): *Nightmare on Sesame Street. Ernie Toy Made in Chinese Sweatshop*. [online] Dostupné z: <http://www.nlcnet.org/article.php?id=577> (cit. 14. 11. 2009).

15 Dokumentární film *Those with Justice*. [online] Dostupné z: <http://www.youtube.com/watch?v=3lcmUzCYC8>.

16 SACOM (2007): *Tianyu Toys brings you... Winnie the Pooh: A Survey of Conditions at a Disney Supplier in China*. SACOM, Hong Kong, Čína (s.3). [online] Dostupné z: http://www.evb.ch/cm_data/Tianyu_Toys_DISNEY_Oct2007_SACOM.pdf (cit. 6. 3. 2009).

starších. Obávají se, že by je z továrny vyhodili a oni by pak už nesehnali jinou práci,¹⁷ říká dělník z továrny Xin Wei Toy Factory ve městě Dongguan, kde se vyrábějí umělohmotné a elektrické hračky, auta na dálkové ovládaní a jiné hračky určené pro evropský a americký trh.

„Vy opravdu věříte v odbory? Nikdo tady jim nevěří! Když mají zaměstnanci nějaký problém, nikdo tady s tím nic neudělá. Ministerstvu práce je to jedno. K čemu jsou odbory? Na některých místech jsou vedení továrny a odborový svaz spolu provázané. Odbory, o kterých čtete a slyšíte ve zprávách, jsou podvod.“ – dělník továrny Dawei Chengji, Dongguan¹⁸

Made in China: továrna na hračky Dawei Chengji ve městě Dongguan

Pracovní den během hlavní sezóny v roce 2008:

08.30 – 12.30 ranní směna

12.30 – 14.00 přestávka na oběd v jídelně továrny

14.00 – 18.00 odpolední směna

18.00 – 19.00 přestávka na večeři v jídelně továrny

19.00 – 24.00 povinný přesčas

Poté následuje čekání ve frontě před sprchami, umývárny a prádelnami.

Práce je plánována na sedm dní v týdnu a volné dny se vyskytují nepravidelně.

V hlavní sezóně jsou nejvýše jeden až dva volné dny za měsíc.

Příklady odporu dělníků proti nelidským pracovním podmínkám

Absence nezávislých odborů a zaměstnaneckých rad znamená, že pro dělníky prakticky neexistuje možnost podávat „bezpečné“ stížnosti nebo vyjednávat o zlepšení svých podmínek. Problémem je také nedostatečná informovanost mezi dělníky. Většina z nich pochází z chudých venkovských oblastí a nezná dostatečně svá práva ani etické kodexy, kterými by se továrny měly řídit.

17 China Labor Watch (2007): *Investigations on Toy Suppliers In China; Workers are still suffering*. [online] Dostupné z: <http://www.chinalaborwatch.org/EightToy%20820071%20Final%20edit1.pdf> (cit. 12. 3. 2009).

18 National Labor Committee: *Disney Holiday Toys. Made under Abusive and Illegal Sweatshop Conditions in China at the Dawei Chengji Factory*. [online] Dostupné z: <http://www.nlcnet.org/article.php?id=610#Dawei> (cit. 14. 11. 2009).

Přesto dělníci v čínských továrnách vyvinuli různé strategie, jimiž se snaží bránit proti vykořisťování ze strany vedení továren:

- **Častá změna práce:** dělníci přecházejí z jedné továrny do druhé, vždy v naději, že naleznou alespoň o málo lepší podmínky a drobně zvýší svůj výdělek, aby mohli ušetřit nějaké peníze a poslat je případně domů. Továrny takto přicházejí o zkušené zaměstnance. Vzhledem k nejistotě a řadě praktických problémů, které jsou s touto strategií spojené, je však opuštění továrny pro většinu dělníků prakticky nemožné.

- **Návrat na venkov do rodné vesnice:** když ve městě všechno selže, vrací se většina přistěhovaných dělníků zpět domů na venkov. V roce 2004 majitelé továren dokonce hlásili nedostatek dělníků, protože se jich mnoho kvůli nízkým mzdám a špatným pracovním podmínkám v továrnách vrátilo domů.

- **Stávky a stávkování zpomalením práce:** kromě klasického přerušení práce vyvinuli dělníci na montážních linkách další formu stávky. Tou je snížení rychlosti práce, aby tak zdůraznili své požadavky vůči managementu, například zvýšení příliš nízké mzdy.

- **Dostatek informací:** důležitou podmínkou pro obhajobu práv zaměstnanců je jejich znalost a obecně informovanost o situaci. Pro mnohé dělníky je impulsem pro shánění potřebných informací například situace, kdy jim vedení továrny nařizuje lhát auditorům a inspektorům o podmínkách v továrně. To často vede k větší odvaze a ochotě mluvit s lidmi mimo továrnu. Některé neziskové organizace nabízejí školení o bezpečnostních předpisech, právech dělníků, čínských pracovních zákonech a dalších praktických záležitostech přímo v prostorách továren.

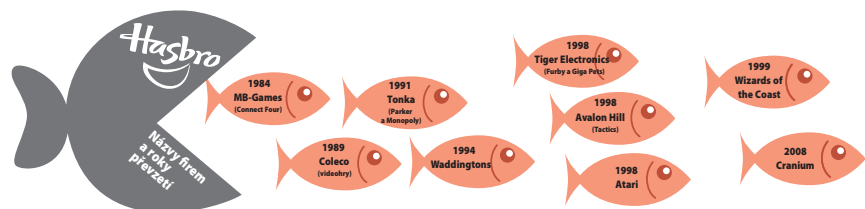
- **Organizace:** přestože nezávislé odbory stále nejsou povoleny, od roku 2008 platí nový zákon, který stanovuje, že zvolení zástupci dělníků mohou s managementem továrny kolektivně vyjednávat o platech.

Globalizace ve výrobě hraček

Do šedesátých let dvacátého století byly hračky vyráběny zejména ručně v malých dílnách, například v Německu v Norimberku a okolí. Německé hračky v západním světě dominovaly. Výrobci měli originální nápady pro děti, navrhovali a vyráběli panenky, plyšové hračky, modely aut a vláčeků a také hry, které byly pro děti zábavné a přispívaly k jejich rozvoji. Průmysl výroby hraček se ale od té doby změnil.

Dnes je výroba hraček především obrovským byznysem, kterému dominuje několik velkých, převážně amerických firem, jako jsou Mattel a Hasbro se svými produkty. V Evropě se stále vyrábějí hračky Playmobil a Lego.

Nadnárodní společnosti se na trhu s hračkami objevily v osmdesátých letech dvacátého století a dále rostly skupováním menších výrobců hraček. Za většinou hraček a her tak dnes stojí podniky a akciové společnosti v podobě korporací. Hlavním kritériem je prodejnost hraček na trhu.

Spolu s tím, jak zájmy korporací a akcionářů vyžadovaly vyšší zisky, začaly se cíleně hledat způsoby snižování výrobních nákladů. Nejjednodušším řešením se ukázalo být přesouvání výroby (tzv. *outsourcing*) do zemí s levnou pracovní silou a celkově nízkými výrobními náklady. V Číně vedla kombinace velkého počtu dělníků, benevolentních předpisů o ochraně životního prostředí, snadné možnosti obejít mezinárodní pracovní právní předpisy a absence nezávislých odborů k neuvěřitelně nízkým mzdám, ze kterých není ani odváděno sociální pojištění.

Současný globalizovaný hračkářský průmysl je možné zobrazit jako pyramidu, ve které těch několik nahoře získává největší zisky, zatímco ti dole na dně pyramidy často platí svou lidskou důstojností, zdravím, a někdy dokonce svými životy.

Na vrcholku pyramidy jsou navrhovány a vytvářeny nové hračky, budují se značky a loga, plánuje se marketing. Toto jsou oblasti s nejvyšší přidanou hodnotou a společností, které se jimi zabývají, mají asi 80 % z celkového obrátu z hraček vyráběných zejména v Číně.

Uprostřed pyramidy najdeme zprostředkovatele, dodavatele a majitele továren. Jde o kontaktní osoby pro velké značky, které zajišťují dodávky surovin, dopravu a další služby. Z hlediska příjmu jsou uprostřed.

Na samém dně pyramidy se v tisícovkách továren v rozvojových zemích odehrává výroba náročná na lidskou práci. Továrny a někdy i celé státy spolu soutěží o kontrakty s velkými firmami a vlastníky značek a nabízejí investorům daňové výhody a úlevy z národní legislativy týkající se práce a životního prostředí v tzv. zónách volného obchodu.

...rychleji, levněji, nebezpečněji a za více peněz...¹⁹

1970:

86 % hraček prodávaných v USA je vyráběno přímo v zemi, což představuje 60 tisíc pracovních míst.

Manažeři firem vydělávají 50x více než běžní dělníci v továrně.

Zisky amerických společností vyrábějících hračky činí 50 milionů dolarů.

Za rok bylo staženo z oběhu ne více než 12 produktů.

2007:

87 % hraček prodávaných v USA je vyráběno jinde, zejména v Číně.

Manažeři vydělávají 21 000x více než běžní dělníci v továrně.

Zisky amerických společností vyrábějících hračky činí 930 milionů dolarů.

Za rok bylo staženo z oběhu 120 produktů.

¹⁹ Public Citizen (2007): *Santa's Sweatshop: "Made in D.C." with Bad Trade Policy. U.S. Toy Corporations' Greedy Offshoring Push Puts Kids at Risk.* Public Citizen's Global Trade Watch. [online] Dostupné z: <http://www.citizen.org/documents/Santas%20Sweatshop.pdf> (cit. 15. 11. 2009).

Největší hráči

Na trhu s hračkami se vyskytují tři druhy velkých hráčů:

- prodejci (např. Wal-Mart, Toys“R“us)
- zábavní společnosti, které mají užitek z licencí (např. Disney, Warner)
- hračkářské firmy (1. Mattel, 2. Hasbro, 3. Bandai)

Zatímco prodejci určují, jaké hračky se dostanou do regálů a za jaké ceny, hračkářské firmy diktují ceny svým dodavatelům, kterým také neustále zkracují dodací lhůty, aby uspokojili aktuální trendy a přání zákazníků. Tato přání a touhy spotřebitelů po celém světě pak spoluutváří zábavní společnosti pomocí svých filmů.

Výrobci a prodejci hraček²⁰

Společnosti	obrat v roce 2008
Nintendo (videohry)	10 miliard eur
Toys“R“us	9,73 miliard eur
Mattel	4,2 miliard eur
Hasbro	2,85 miliard eur
Lego	1,28 miliard eur
Playmobil	452 milionů eur
Ravensburger	258 milionů eur (2007)

Svími filmovými trháky vytvářejí společnosti jako Disney, Warner a Lucas Film modely pro figurky oblíbených hrdinů a mnoho dalších hraček. Za použití medvídky Pú, Mickey Mouse, postav z Hvězdných válek nebo Transformers pro své produkty musejí výrobci hraček platit licenční poplatky ve výši až 30 % jejich maloobchodní ceny.

Na hřišti je ovšem ještě více hráčů. Například společnost McDonald's se stala největším světovým distributorem hraček díky rozdávání hraček zdarma ke svým populárním dětským menu. Vedle výrobců „tradičních“ hraček se navíc do boje o co největší zisky zapojili také výrobci videoher a počítačových her, jako jsou Nintendo, Sony a Sega.

Na vině jsou Vánoce!

Důležitým faktorem pro další zvyšování tlaku na dodavatele v hračkářském průmyslu je výrazně vyšší poptávka po hračkách v období vánočních svátků. Některé hračkářské firmy vytvoří až 60 % svého ročního obratu bezprostředně před Vánoce. Aby se svými největšími hity přišly pokud možno těsně před vánočními svátky, objednávají je společnosti později a později, a vyvíjejí tak obrovský tlak na své dodavatele, od kterých očekávají požadované množství za neuvěřitelně nízké ceny a s téměř nesplnitelnými dodacími lhůtami.

²⁰ Podle výročních zpráv a webových stránek společností.

Licence: jak důležité je jméno?

Kdykoli se objeví nový film nebo postavička, můžeme si být jisti, že se ve stejnou dobu objeví mnoho doprovodných produktů: plyšové hračky, plastové figurky, oblečení, povlečení, batohy, hry, sladkosti, časopisy, televizní seriály, knihy. Jde o tzv. *merchandising*, který označuje všechny prostředky pro zvýšení prodeje, použité výrobcem určitého produktu. Myšlenka v pozadí je jednoduchá: těm, kdo mají rádi knížky s Harrym Potterem, se bude líbit i batoh s natištěným Harrym Potterem, podobně fanoušci Hvězdných válek budou toužit po tričce se svými hrdiny. A ten, kdo vlastní licenci, vydělává peníze na každém prodaném kousku.

Licencované produkty tvoří 25–30 % všech dnes prodávaných hraček a zábavním společností zajišťují obrovské zisky. Jen na licenčních poplatcích vydělala v roce 2002 společnost Disney 13 miliard dolarů. Její konkurent Warner vydělal v tom samém roce na licencích 6,6 miliard dolarů. Licenční poplatky se pro hračkářské firmy stávají stále důležitějšími. Například firma Hasbro utratila v roce 2004 za licence 7,4 % svých celkových nákladů, zatímco na vývoj nových hraček šlo pouze 5,2 %. Kritici systému udělování licencí říkají, že kreativita a vynalézavý duch jsou v něm jednoduše nahrazovány marketingem.

Kdo kolik dostane z jedné panenky Barbie?

400 Kč maloobchodní cena

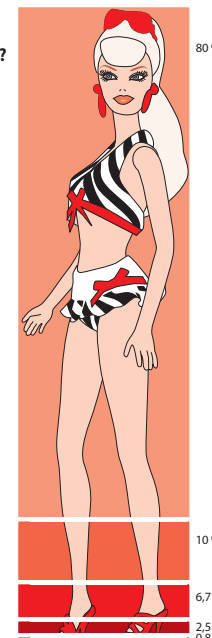
320 Kč marže, zisk pro akcionáře, doprava, reklama a marketing

26,80 Kč majitel čínské továrny, vnitrostátní přeprava v Číně

40 Kč cena materiálu

10 Kč clo

3,20 Kč mzdy dělníků v továrně

Velký byznys s licencemi

Mattel koupil licenci na postavu Harryho Pottera za 20 milionů dolarů a společnost Warner musí navíc platit 15 % z příjmů z prodeje zboží spojeného s Harrym Potterem.

Jeho konkurent Hasbro zaplatil na konci devadesátých let celých 600 milionů dolarů společnosti Lucas Film za práva na hračky s motivem Hvězdných válek na dobu devíti let. Kromě toho musí Hasbro platit 20 % příjmů z prodeje všech produktů, které s Hvězdnými válkami souvisí.

Barbie už není jen obyčejná panenka, ale také celý svět komerčního využití a životního stylu. Na celém světě je na trhu přes 700 licencovaných produktů ve více než 30 skupinách. V roce 2004 licencované produkty Barbie samy o sobě vytvořily předpokládaný příjem 2,2 miliardy dolarů pro firmu Mattel, která ji vlastní.

Potřebujeme nová pravidla hry

Špatná situace v čínských továrnách není způsobena špatnými zákony, ale jejich obtížným uváděním do praxe a žádnou nebo nedostatečnou kontrolou jejich dodržování. Majitelé továren a jejich management hrubě porušují čínské zákony a úředníky i auditory, kteří přicházejí dodržování zákonů a kodexů kontrolovat, často záměrně klamou zfalšovanými údaji.

Například podle zprávy hongkongské nevládní organizace SACOM z roku 2007²¹ byli zaměstnanci továrny Tianyu Toys před plánovanou inspekcí v květnu 2007 vybaveni sadou často kladených otázek včetně vzorových odpovědí, které se museli naučit nazpaměť. Dělníci byli vedením továrny varováni, že pokud otázky auditorů nezodpoví správně podle připravených odpovědí, přijde továrna o zakázky a dělníci o své zaměstnání.

Podepsal/a jste při nástupu do této továrny pracovní smlouvu? Co tato smlouva obsahuje? Máte u sebe její kopii? – *Ano, smlouvu jsem podepsal/a. Obsahuje náplň práce, pracovní dobu, mzdu a pravidla provozu. Jednu kopii mám u sebe, další dvě má management továrny a místní pracovní úřad.*

Jaká je vaše pracovní doba? – *Od pondělí do pátku je to od 8 do 12 a od 13:30 do 17:30 hodin, tedy celkem 8 hodin denně. Občas pracujeme přesčas, abychom splnili dodací plán. Tento měsíc pracujeme přesčas v pondělí, ve středu a v pátek večer od 19 do 21 hodin. Někdy pracujeme v sobotu, za což dostáváme dvojnásobek běžné mzdy. Máme alespoň jeden volný den týdně, obvykle v neděli.*

*Jaká je vaše mzda za přesčasy? – *Příplatky za přesčas jsou nejméně polovina z běžné mzdy během týdne, jednonásobek běžné mzdy o víkendy a dvojnásobek mzdy ve státní svátky.*

Kdybyste se cítil/a unavený/á nebo vám bylo špatně, co byste udělal/a? Jsou přesčasy dobrovolné? – *Požádal/a bych o volno. Ano, přesčas mohu odmítnout.*

Dostáváte kopii své výplatní pásky? – *Ano.*

Rozumíte údajům na své výplatní páске? – *Ano. Pokud bych něčemu nerozuměl/a, můžu se zeptat.*

*Jaká je vaše mzda? – *Vydělávám přibližně 1000 jüanů měsíčně. Mzda zahrnuje základní plat a příplatky za přesčasy.*

21 SACOM (2007): *Tianyu Toys brings you... Winnie the Pooh: A Survey of Conditions at a Disney Supplier in China*. SACOM, Hong Kong, Čína. [online] Dostupné z: http://www.evb.ch/cm_data/Tianyu_Toys_DISNEY_Oct2007_SACOM.pdf (cit. 6. 3. 2009).

Zranil/a jste se někdy při práci? Co se stalo? Jaká pomoc by vám byla poskytnuta v případě zranění? – *Ne, nikdy jsem se nezranil/a. V továrně je lékárnička.*

Dostáváte ochranné pomůcky, jako například rukavice nebo masky? – *Ano.*

Jste proškolen/a k používání těchto a dalších pomůcek určených k ochraně zdraví a bezpečnosti při práci? – *Ano. Absolvoval/a jsem školení. Naši vedoucí nám připomínají, jak důležitá je bezpečnost na pracovišti.*

Máte nárok na sociální zabezpečení a různé benefity? – *Ano, mám nárok na řádnou dovolenou, mateřskou dovolenou, zdravotní a sociální pojištění.*

Byl/a jste někdy speciálně školen/a pro předem ohlášený audit? – *Ne. Nikdy jsem neabsolvoval/a žádné školení ani trénink. Nejsme odměňováni za podání „správných“ odpovědí.*

UPOZORNĚNÍ: Při odpovídání na otázku nemluvte příliš nedočkavě ani nereagujte příliš nadšeně. Poskytujte pouze krátké odpovědi. Pokud si nejste jisti, jak odpovědět na otázku, můžete jednoduše říci nevíím, nemůžu si vzpomenout nebo nepamatuji si. Nemusíte odpovědět na všechny otázky. Otázky označené hvězdičkou jsou obzvláště důležité.

Proces ICTI CARE

Od dvou požárů v továrnách na hračky v roce 1993 se některé věci změnily. Pod tlakem spotřebitelských kampaní a médií ustanovila většina velkých společností etické kodexy, které by měly platit pro ně i pro jejich dodavatele. Také Mezinárodní svaz hračkářského průmyslu (ICTI)²² inicioval společný kodex chování a tzv. proces ICTI CARE²³, který se snaží zajistit „bezpečné a humánní podmínky na pracovištích v továrnách na hračky na celém světě.“²⁴ Cílem této iniciativy je dosáhnout toho, aby od určitého data, ke kterému se zaváží, zadávaly hračkářské firmy své zakázky pouze těm továrnám, které se zapojí do procesu ICTI CARE. Takové továrny musejí buď již mít ICTI certifikaci, potvrzující, že fungují v souladu se stanovenými předpisy, anebo musí být alespoň v procesu získávání této certifikace. Certifikováno je již 792 továren a dalších 1935 je v procesu ICTI CARE registrovaných a o udělení certifikace usiluje.

Zpráva z roku 2008 nicméně ukazuje, že u 61 dosud provedených kontrolních auditů kvality, které zahrnovaly opětovné neohlášené kontroly certifikovaných i registrovaných

22 ICTI – International Council of Toy Industries.

23 CARE – Caring, Awareness, Responsible, Ethical, tj. péče, povědomí, odpovědnost, etika.

24 ICTI: www.toy-icti.org.

továren, prováděné kvůli podezřelým skutečnostem, bylo zjištěno, že všechny tyto dříve auditované továrny auditory záměrně podváděly²⁵. Podobná data jasně ukazují, že samotná certifikace ICTI mnoho neznamená. Nejenže majitelé a manažeři továren své zaměstnance speciálně školí a platí jim za to, aby auditorům „správně“ odpovídali, mnoho z nich také vede dvojí účetnictví a falšuje výplatní pásky, docházkové karty i pracovní smlouvy.

V souvislosti s ICTI se objevují i další problémy: jak mohou čínské továrny dodržovat certifikační kritéria, když velké společnosti stále vyžadují téměř nesplnitelné dodací lhůty a neudržitelně nízké ceny za své zakázky? Navíc pro velké hračkářské společnosti představuje zapojení do tzv. programu *Date Certain*, v rámci kterého se zavazují odebrat od určitého data zboží pouze od továren s certifikací ICTI, často pouze velmi snadnou cestu, jak si napravit reputaci a stát se, alespoň na první pohled, odpovědnými zákazníky.

Cut and run strategie

V situaci, kdy se na veřejnost a do médií dostanou informace o problémech a špatných pracovních podmínkách v továrně některého z dodavatelů, je obvyklou strategií velkých značkových firem tzv. *cut and run* strategie, která by se volně dala přeložit jako „ukončit spolupráci a utéct“.

Ve snaze vyhnout se kritice a poškození pověsti firmy ukončí vedení firmy spolupráci s problematickým dodavatelem a přesune výrobu jinam. Nákupní politika velkých firem a nepřiměřený tlak na dodavatele je přitom hlavním důvodem, proč k porušování zákonů, kodexů a spolu s nimi i práv zaměstnanců v továrnách dochází. Smutným výsledkem *cut and run* strategie bývá často přerušení či úplné ukončení provozu továrny a propuštění dělníků, kteří jsou tak v konečném důsledku těmi, kdo na celou situaci nejvíce doplatí.

25 Kleinert, Uwe (2008): „Sozialstandards in der Spielzeugproduktion – Höchste Zeit für mehr Verbindlichkeit.“ In: Fonari, Alexander u.a. (Hg.): *Zweiter Runder Tisch Bayern: Sozial – und Umweltstandards bei Unternehmen*. Eine Welt Netzwerk Bayern / Institut für Gesellschaftspolitik an der Hochschule für Philosophie: Augsburg / München, s. 199–205.

Požadavky kampaně Víte, s čím si hrajete?

V návaznosti na výše uvedené problémy přichází kampaň *Víte, s čím si hrajete?* s následujícími požadavky na hračkářský průmysl:

- dodržování pracovního práva
- všichni pracovníci musejí mít uzavřenou písemnou pracovní smlouvu
- stop nucené práci
- stop diskriminaci
- stop dětské práci
- vyplácení mezd, které jsou nad úrovní existenčního minima, tedy takových mezd, které dělníkům umožní uživit sebe i své rodiny
- stop nepřiměřeně dlouhé pracovní době
- bezpečnost práce a ochrana zdraví na pracovišti
- firmy musejí poskytovat jasné informace o svých dodavatelích a subdodavatelích
- firmy musejí převzít zodpovědnost za zajištění důstojných pracovních podmínek v celém svém dodavatelském řetězci
- kontrola dodržování etických kodexů nezávislými vícestrannými iniciativami
- proces ICTI CARE Mezinárodního svazu hračkářského průmyslu musí nově obsahovat kontrolní systém pro certifikaci, zajišťovaný nezávislými vícestrannými (tzv. *multi-stakeholder*) iniciativami

Na těchto požadavcích bude kampaň *Víte, s čím si hrajete?* dále pracovat spolu s partnery v Hongkongu a pevninské Číně tak, aby bylo možné přesně formulovat, co dělníci potřebují pro zlepšení svých pracovních a životních podmínek.

Členové kampaně *Víte, čím si hrajete?* považují za nezbytné, aby odborové svazy, neziskové organizace a sami dělníci mohli ovlivňovat vytváření a zavádění kodexů. Zapojení hračkářských firem do tzv. vícestranných (*multi-stakeholder*) iniciativ, sdružujících různé zájmové skupiny, je k vyřešení konkrétních problémů klíčové. Tyto nezávislé iniciativy by měly převzít kontrolu nad tím, zda a jak jsou dodržovány platné zákony a etické kodexy.

Je možná i jiná hra

Místo na trhu pro hračky ze spravedlivého obchodu

Ve specializovaných obchůdcích NaZemi, provozovaných nevládní organizací Společnost pro Fair Trade, najdete kromě kávy, čokolády, čaje a dalších potravin také celou řadu řemeslných výrobků, mezi nimi i hračky – například vlněné prstové maňásky z Peru a Bolívie, Fair Trade fotbalové míče z Pákistánu nebo textilní panenky a jiné postavičky ze Srí Lanky. Tyto výrobky jsou vyráběny v družstvech a dílnách organizovaných tak, aby byly respektovány principy spravedlivého obchodu (Fair Trade), a jsou uváděny na trh prostřednictvím specializovaných Fair Trade organizací. V zájmu respektování sociálních a ekologických aspektů obchodu je kladen velký důraz na partnerství mezi všemi zúčastněnými. Vedle záruky spravedlivé ceny patří mezi hlavní pilíře spravedlivého obchodu dlouhodobé obchodní smlouvy a poskytování zálohového financování, které umožňují výrobcům i dodavatelům plánovat dopředu. Všechna kritéria, která musejí být v rámci systému Fair Trade dodržována, jsou podstatně přísnější než kritéria ICTI.

Příklad: textilní hračky ze Srí Lanky

Barevné veselé panenky a další textilní hračky z ručně tkaných látek, které můžete najít na policích obchůdků NaZemi, pochází ze Srí Lanky z organizace SELYN²⁶. Tato organizace působí na severozápadě Srí Lanky a od svého založení v roce 1991 funguje na principech spravedlivého obchodu.

SELYN vyrábí a prodává především ručně tkané látky a z nich ušité hračky, doplňky do domácnosti a další řemeslné výrobky. Usiluje o podporu a dodržování principů spravedlivého obchodu a všem svým členům zajišťuje slušné a dlouhodobě udržitelné živobytí. Od skromných počátků v roce 1991, kdy zakladatelka Sandra Wanduragala začala spolu s patnácti ženami z jediné vesnice, se SELYN úspěšně rozrostl až do dnešní podoby, kdy pomáhá více než 700 lidem z převážně venkovských oblastí.

26 SELYN: www.selynexports.com.

Kromě podpory svých členů a jejich rodin je jedním z hlavních cílů SELYNu přispívat k udržení tradičního ručního tkání, které bylo donedávna předáváno z jedné generace Srílánčanů na druhou. Dnes průmysl z mnoha důvodů upadá, ať už kvůli nedostatku znalostí a dovedností, konkurenci na trhu či chybějící infrastruktuře a technologiím. SELYN se s těmito překážkami snaží vypořádat, zachovat tradiční řemeslné dovednosti a podporovat své členy ve snaze o lepší životní podmínky.

Jednou z žen, kterým SELYN pomohl změnit život k lepšímu, je i třičtyřicetiletá Chandra Abeykon, která se svým manželem, dvěma syny a jednou dcerou žije ve vesnici Pothuhera blízko Kurunegaly. Na první pohled obyčejná srílánská žena v domácnosti je ve skutečnosti majitelkou tkalcovské dílny zaměstnávající osmadvacet žen a několik učnic. Chandra začínala jako pletačka v dílně SELYNu ve vesnici Wanduragala, kde pracovala téměř čtyři roky. Když pak z osobních důvodů musela práci v dílně opustit, protože už nemohla dojíždět a pracovat mimo domov, nabídl jí management SELYNu pomoc s vybudováním vlastní dílny v jejím domě s možností dodávat vyrobené zboží právě SELYNu. Chandra začínala se čtyřmi ženami, ale díky velké poptávce po práci ve vesnici se dílna postupně rozrůstala. Ženy z vesnice mohou díky dílně pracovat v bezprostřední blízkosti svých domovů. Nemusejí tedy za práci dojíždět a opouštět své děti a rodiny, což jim dříve bránilo v získání zaměstnání. Chandra zaměstnává i mladé dívky, které se od starších žen učí tradičnímu řemeslu. Její dcera pracuje také v SELYNu, kde má na starosti kancelářskou práci na počítači, synové jí pomáhají s účetnictvím a provozem dílny. Sama Chandra svůj úspěch komentuje slovy: „SELYN změnil můj život a jeho smysl. Jsem hrdá na to, že jsem pomohla ke štěstí, které mnoha rodinám ve vesnici přinesl příjem z méj dílny.“

SELYN svým členům neposkytuje pouze zaměstnání a možnost spravedlivého výděлку. Vedle řemeslných dílen rozvíjí i řadu dalších projektů, jako jsou stavby domků, vzdělávací projekty, školení pro zaměstnance nebo příspěvky na dopravu a poskytování jízdních kol zaměstnancům ze vzdálenějších oblastí a bez přístupu k veřejné dopravě. Samozřejmostí je pro SELYN péče o zdraví svých zaměstnanců prostřednictvím pravidelných zdravotních prohlídek. Všichni zaměstnanci mají také úrazové a plně hrazené zdravotní pojištění a byl založen zvláštní fond, do kterého putuje část zisku společnosti, jenž pak slouží k financování systému pojištění. Každé tři měsíce jsou organizována školení ke kvalitě a bezpečnosti práce.

Stanovených cílů se SELYNu daří dosahovat nejen díky tvrdé práci a odhodlání svých členů, ale také díky spolupráci s Fair Trade organizacemi, které mu pomáhají hledat místo na trhu pro jeho výrobky. A pochopitelně také díky spotřebitelům, kteří si hračky a další produkty vyrobené s ohledem na lidská práva a životní prostředí kupují. Čím více bude takových spotřebitelů, tím více bude běžným firmám zřejmé, že přijdou o potenciální zákazníky, pokud věrohodně neukáží snahu o zajištění lepších pracovních podmínek lidí, kteří vyrábějí jejich hračky. Více informací o spravedlivém obchodu najdete například na www.fairtrade.cz.

Hračky šetrné k životnímu prostředí

Odpovědní spotřebitelé, kteří mají kromě lidských práv na mysli také životní prostředí, přirozeně hledají další alternativy k hračkám vyráběným ve špatných podmínkách a dováženým z Číny.

- **Ne zbytečným nákupům.** Než koupíte nové hračky pro sebe nebo své blízké, zvažte, zda je to opravdu potřeba. Větší množství hraček neznamená automaticky větší spokojenost dítěte. Dbejte na kvalitu a vzdělávací funkci hraček. Nehromadte zbytečně hračky, které nepotřebujete.
- **Kouzlo hraček s příběhem.** Využijte hračky zděděné po někom jiném. A naopak, věnujte hračky, které nepoužíváte, těm, kteří je ještě rádi využijí. Vytvořte si hračky vlastní – takové, které podpoří fantazii vaši i vašich dětí.
- **Hračky z přírodních materiálů.** Textilní nebo dřevěné hračky představují pro životní prostředí menší zátěž než hračky z plastu. Častěji u nich také máte jistotu, že jsou zdravotně nezávadné.
- **České hračky.** Dejte přednost hračkám vyrobeným v České republice. Podpoříte tak místní, často tradiční výrobu a omezením dopravy na velké vzdálenosti ušetříte životní prostředí.

Navzdory pěkným alternativám v podobě lokálně vyrobených hraček zůstává nicméně skutečností, že naprostá většina hraček prodávaných v českých obchodech na sobě nese visačku „Made in China“. Hračky vyráběné v Číně přitom vznikají za podmínek porušujících lidská a pracovní práva zaměstnanců továren.

I když tedy nekupujete Barbie, ale raději látkové panenky ze spravedlivého obchodu či chráněné dílny, podpořte kampaň *Víte, s čím si hrajete?* ve snaze přimět hračkářské firmy zadávající výrobu v čínských továrnách k odpovědnějšímu chování. Anebo jinak – chcete-li kupovat panenky Barbie a další hračky zvučných jmen, zasadte se o to, aby nevznikaly za cenu porušování lidských práv a ničení životního prostředí.

Zapojte se!

Možností, jak se zapojit do kampaně *Víte, s čím si hrajete?*, a přispět tak ke zlepšení pracovních podmínek čínských dělníků v továrnách na hračky, je několik – od těch nejjednodušších až po ty více časově náročné. Každý si může vybrat a každý může pomoci. Zapojit se můžete jako jednotlivec, skupina přátel, školní třída, mateřské centrum či jakákoli jiná instituce.

Informujte sebe i ostatní

Zajímejte se o podmínky, za kterých vznikají hračky, které kupujete, a o kampaň *Víte, s čím si hrajete?* Některé zajímavé odkazy, knihy, zprávy a filmy o pracovních podmínkách v továrnách na hračky, ve kterých najdete více informací ze zákulisí výroby hraček, jsou umístěny v seznamu zdrojů na konci této publikace. Další informace můžete získat na webových stránkách www.vitescimsihrajete.cz nebo prostřednictvím newsletteru kampaně, k jehož odebrání se lze přihlásit rovněž na uvedených webových stránkách nebo na adrese hracky@fairtrade.cz. Šířte informace o kampani a problematice výroby hraček ve svém okolí.

Podpořte dělníky v továrnách

Kampaň *Víte, s čím si hrajete?* dostává výzvy, tzv. urgentní apely, od dělníků, kteří vyrábějí hračky v továrnách, jež jsou součástí dodavatelských řetězců velkých nadnárodních značek. Pro velké firmy je pověst a obraz v očích veřejnosti zcela klíčový, a proto zájem vyjádřený aktivisty, širokou veřejností a médii může mít značný vliv na jejich jednání. Tento druh podpory už pomohl mnoha dělníkům dovolat se svých práv!

Chcete-li se podílet na této formě podpory zaměstnanců továren na hračky, pošlete nám e-mail na adresu hracky@fairtrade.cz se žádostí o zařazení na seznam adresátů pro naléhavé výzvy nebo se jednoduše přihlaste přes stránky kampaně www.vitescimsihrajete.cz. Jakkmile budeme požádáni o pomoc v dalším případě, budeme vás informovat a můžete se zapojit do mezinárodní akce podporou požadavků dělníků e-mailem nebo dopisem.

Ptejte se obchodníků

Ptejte se na původ hraček personálu v obchodech, kde hračky nakupujete. Prodejci většinou neznají odpovědi na otázky po původu a způsobu výroby zboží, které prodávají. Čím více zákazníků jim je ale bude pokládat, tím spíše se jimi management obchodů

bude muset zabývat. Přinejmenším tím prodejcům dáte najevo, že vám původ hraček, které kupujete, není lhostejný.

Pokud se vám do kladení otázek výše uvedeného typu nechce, předejte obchodům předtištěný vzkaz kampaně *Víte, s čím si hraje?* Na těchto vzkazech jsou relevantní otázky uvedené spolu se žádostí o písemnou odpověď od majitele obchodu. Čím více takových vzkazů obchod dostane, tím spíše možná dojde k tomu, že jeho majitel položí otázky po původu zboží svým dodavatelům, aby lépe vyhověl svým zákazníkům.

Bojkoty?

Bojkoty nestačí! Kampaň *Víte, s čím si hraje?* usiluje o zlepšení pracovních podmínek dělníků v továrnách, a nechce tedy, aby zaměstnanci továren o svá místa přišli. Nechceme, aby se společnosti rozhodly přerušit spolupráci s určitou továrnou nebo zemí a přesunuly svou výrobu jinam. Naším cílem je přimět firmy k takové výrobě hraček, při které nedochází k nesnesitelnému tlaku na dělníky, aby vyráběli rychleji a levněji, ve špatných pracovních podmínkách. Snažíme se oslovit spotřebitele, aby nám pomohli dát hračkářskému odvětví najevo, že má zlepšit své postupy a vytvořit dlouhodobé etické vztahy s dodavateli.

Budte aktivní

Sledujte informace o chystaných akcích na podporu kampaně na stránkách www.vitescimsihrajete.cz a zapojte se nebo nás přijďte podpořit. Jakoukoli akci informující o problematické výrobě hraček a kampani můžete uspořádat i vy sami – od menších akcí pro omezený okruh lidí až po velké události určené široké veřejnosti. Rádi vás při takových aktivitách podpoříme nebo se jich přímo zúčastníme.

„Všechno je možné. Nemožné jen trvá o něco déle.“ – Dan Brown

„Známe fakta. Víme, co chceme. Víme, jak toho dosáhnout. Jediné, co potřebujeme, je vůle to udělat.“ – Tarja Kaarina Halonen

Použitá a doporučená literatura

Clark, Eric (2007): *The Real Toy Story. Inside the Ruthless Battle for Britain's Youngest Consumers*. Londýn: Transworld Publishers Black Swan edition.

Donaldson, Fred (2004): *Von Herzen spielen. Die Grundlagen des ursprünglichen Spiels*. Freiburg: Arbor.

Heidel, Klaus, Pater, Siegfried, Piepel, Klaus (2002): *Spielverderber: das Geschäft mit dem Kinderspielzeug*. Bonn: RETAP.

Misereor (2003): *Alle sollen gewinnen! Für faire Regeln in der Spielzeugproduktion. Informationen und Aktionsideen für Unterricht, Jugend- und Erwachsenenbildung der Kampagne fair spielt*. Aachen: Misereor.

Misereor u. a. (2005): *So bringen Sie Menschenrechte ins Spiel. Handreichung der Aktion fair spielt für Verbraucherinnen und Verbraucher*. Heidelberg: Misereor.

Ngai, Pun, Wanwei, Li (2008): *Dagongmei – Arbeiterinnen aus Chinas Weltmarktfabriken erzählen*. Hamburg: Assoziation A.

Peuples Solidaires (2008): *Campagnes Jouets 2008: Kit d'information*. Paris: Peuples Solidaires.

Peuples Solidaires (2008): *Campagnes Jouets 2008: Kit de mobilisation*. Paris: Peuples Solidaires. [online] Dostupné z: http://ancien.peuples-solidaires.org/IMG/pdf/JOUETS_KIT_MOBILISATION.pdf (cit. 19. 11. 2009).

Peuples Solidaires (2008): *Jeux et jouets du monde entier*. Paris: Peuples Solidaires.

Filmy

Das muss anders werden – Spielzeugproduktion in China – doplňující video k materiálu „Alle sollen gewinnen“ od Petera Wingerta (délka asi 15 minut).

Those with Justice: <http://www.youtube.com/watch?v=3lcmUzCYC8> (délka asi 11 minut).

Santa's workshop (Díl na hračky): <http://www.teachpeace.com/santasworkshop.htm> (délka asi 32 minut).

Les damnés du „made in China“ – fotoreportáž: http://www.lexpress.fr/diaporama/diapo-photo/actualite/monde/les-damnes-du-i-made-in-china-_501223.html.

Odkazy

Aktion fair spielt – Für faire Regeln in der Spielzeugproduktion: www.fair-spielt.de.

AMRC – Asia Monitor Resource Center (Hongkong): www.amrc.org.hk.

China Labor Bulletin (Hongkong): www.clb.org.hk/en.

China Labor Watch (USA): www.chinalaborwatch.org.

Globalization Monitor (Hongkong): www.globalmon.org.hk.

Hong Kong Christian Industrial Committee (Hongkong): www.cic.org.hk.

ICTI – International Council of Toy Industries (Mezinárodní svaz hračkářského průmyslu): www.toy-icti.org.

Labour Action China (Hongkong): www.lac.org.hk.

National Labor Committee (USA): www.nlcnet.org.

Proces ICTI CARE: www.icti-care.org.

SACOM – Students and Scholars against Corporate Misbehaviour (Hongkong): www.sacom.hk.

Stop Toying Around! Mezinárodní stránky kampaně: www.stop-toying-around.org.

Partneři projektu

Südwind Agentur (Rakousko): www.suedwind-agentur.at.

Peuples Solidaires (Francie): www.peuples-solidarity.

Polska Zielona Sieć (Polsko): www.zielonasiec.pl.

„**AUR**“ – National Association of Human Resources Specialists (Rumunsko).

Společnost pro Fair Trade (ČR): www.fairtrade.cz, www.svetvnakupnimkosiku.cz.

